

Юлія Половинчак,

старш. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. іст. наук

БІБЛОТЕЧНІ КОНСОРЦІУМИ – ПЕРСПЕКТИВА XXI СТОЛІТТЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

У статті висвітлюється роль і місце сучасних бібліотечних консорціумів у системі створення, використання, збереження та розповсюдження електронних інформаційних ресурсів, аналізу основних тенденцій розвитку бібліотечної кооперації, визначенню завдань, що в цьому контексті постають перед бібліотеками.

Ключові слова: бібліотечна кооперація, консорціуми, електронні інформаційні ресурси.

Важливу роль у створенні єдиного інформаційного простору для групи бібліотек, ефективного впровадження нових технологій та пропозицій нових послуг для користувачів, як показує наявний досвід, мають відігравати **консорціуми** – добровільні неприбуткові об'єднання бібліотек для спільного створення, використання, збереження та розповсюдження електронних інформаційних ресурсів.

Питання розвитку інтеграційних процесів бібліотек є актуальною темою досліджень бібліотекознавців. Проблеми вдосконалення процесів інтеграції бібліотечно-інформаційних інститутів розглядаються в працях О. Баркової, Т. Вилегжаніної, В. Горового, І. Давидової, В. Ільганасової, Л. Костенка, Г. Шемаєвої. Розвитку партнерства і взаємодії бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації, реалізації ними корпоративних проєктів присвячені праці П. Брофі, Т. Єрьоменко, Т. Костирко, Н. Петриної, Т. Ярошенко. Галузевий та регіональний аспект бібліотечної кооперації відображені в роботах Т. Костирко, В. Лучанської, О. Мар'їної, Г. Шемаєвої. У сучасних дослідженнях наголошується, що міжбібліотечна комунікація повинна бути інтегрованою сукупністю всіх взаємодій бібліотек, охоплюючи організаційні, техніко-технологічні та управлінські процеси. Умовами інтеграції наукових і культурних закладів є добровільне об'єднання учасниками інформаційних ресурсів та технологій, формування організаційно-структурної єдності, що потребує функціональних трансформацій, управлінських інновацій, розвитку стратегій професійної комунікаційної взаємодії фахівців бібліотек, архівів, музеїв, інформаційних центрів тощо.

З'явившись у 60-х роках минулого століття, передусім у США та Західній Європі, консорціуми були покликані забезпечити спільне використання інтегрованих бібліотечних систем, кооперативний розвиток колекцій, придбання й використання електронних ресурсів (електронних журналів, баз даних тощо) та підвищення кваліфікації персоналу. Особливого поширення консорціуми набули з кінця 1980-х років з огляду на впровадження новітніх інформаційних технологій і необхідність кооперації в цілому, мінімізації зусиль кожної окремо взятої бібліотеки.

Наразі у світі працюють такі великі консорціуми, як Консорціум університетських дослідницьких бібліотек Великої Британії – CURL (Consortium of University Research Libraries [<http://www.curl.ac.uk/>]), Консорціум дослідницьких бібліотек Вашингтона Washington Research Library Consortium (<http://www.wrlc.org/>), Консорціум академічних бібліотек Швейцарії Consortium of Swiss Academic Libraries (<http://lib.consortium.ch/>), Естонський бібліотечний мережевий консорціум (ELNET [<http://www.elnet.ee/>]), Вірменський консорціум бібліотек (ELCA [www.elca.am]), Болгарський інформаційний консорціум (www.bic.bg).

Активно в напрямі кооперації розвиваються бібліотеки Росії: тут створено Російський національний консорціум електронної інформації – NEICON (<http://www.neicon.ru/>); за підтримки Міністерства культури Російської Федерації розроблено програму ЛІБНЕТ – «Створення загальноросійської інформаційно-бібліотечної комп'ютерної мережі», мета якої – реалізація співробітництва російських бібліотек у галузі створення, обміну й використання електронних ресурсів на базі сучасних технологій. Серед головних завдань ЛІБНЕТу є участь у реалізації національної бібліотечної політики країни в галузі інформатизації, впровадження національних форматів та правил каталогізації, довідково-бібліографічного обслуговування, цифрової каталогізації, створення електронних бібліотек, МБА, зведеного каталогу бібліотек Росії (ЗКБР), надання доступу до інформаційних ресурсів тощо.

У світі існують також не лише територіальні, а й галузеві об'єднання – як британський консорціум медичних бібліотек CHILL – Consortium of Independent Health Information Libraries in London (<http://www.chill-london.org.uk>) чи американський консорціум 25 юридичних бібліотек New England Law Library Consortium (NELLCO) та ін.

Найбільшим у світі бібліотечним кооперативом, який сьогодні виконує функції світового каталогу, надаючи електронний доступ до інформації через співпрацю з різними бібліотеками (збір бібліографічних записів від

бібліотек і надання можливості їх використання всім іншим бібліотекам), є **OCLC (Online Computer Library Center)**. Це некомерційна організація, що обслуговує 57 тис. бібліотек із 112 країн світу. Каталог OCLC має 82 млн бібліографічних записів, що відтворюють інформацію про книги за 4 тис. років 400 мовами. Кожні 12 секунд до каталогу приєднується новий запис¹.

Особливо слід відзначити консорціуми, що об'єднують уже не бібліотеки, а власне інші консорціуми. Наприклад, Міжнародну коаліцію бібліотечних консорціумів – ICOLC (The International Coalition of Library Consortia [<http://www.library.yale.edu/consortia>]) чи Консорціум eIFL.net (Electronic Information for Libraries [<http://www.eifl.net>]), до якого входять консорціуми бібліотек понад 45 країн світу².

Міжнародна коаліція бібліотечних консорціумів, що об'єднує понад 200 консорціумів з усього світу, була заснована в 1997 р. як неофіційний «Консорціум консорціумів». Наразі ICOLC обслуговує зацікавлені організації, проводить зустрічі представників консорціумів, займається інформуванням щодо нових електронних інформаційних ресурсів, оцінюючи практики електронних інформаційних постачальників і вендорів (поставників програмного забезпечення), ряд інших проблем, актуальних для бібліотечних консорціумів.

Консорціум eIFL.net – це некомерційна організація, яка надає допомогу й консультативну підтримку з питань широкого використання електронних ресурсів для користувачів бібліотек країн, що розвиваються, і країн перехідного періоду. Головними напрямками діяльності eIFL.net є проведення переговорів про найбільш прийнятну ціну на підписку для консорціумів різних країн, розвиток національних бібліотечних консорціумів, підтримка обміну знаннями в глобальному масштабі та побудова мережі безперервного підвищення освіти за такими напрямками, як відкритий доступ до публікацій, право інтелектуальної власності, програмне забезпечення з відкритим кодом для бібліотек і створення інституціональних репозитаріїв (архівів) з локальним контекстом³.

Зростання ролі консорціумів значним чином пов'язане з активним поширенням електронних ресурсів, зокрема електронних журналів.

¹ Башун О. В. Глобальна бібліотечна кооперація: історія та сучасність // Бібл. форум України. – 2003. – № 2. – С. 29–30; Щербан Р. Регіональна корпоративна бібліотечна інформаційна система // Бібл. форум України. – 2007. – № 2. – С. 2–4.

² EIFL: Where we work // Website EIFL (<http://www.eifl.net/where-we-work>).

³ Купріте Р., Серберт Елберт М., Бернал І. Ініціатива eIFL.net: доступ та управління електронними ресурсами, бібліотечними консорціумами в перехідних країнах та країнах, що розвиваються / пер. Т. Ярошенко // Бібл. форум України. – 2006. – № 3. – С. 54–60.

Кооперація бібліотек для спільного придбання та використання електронних ресурсів дає змогу зменшити витрати, оскільки консорціуми мають можливість отримання ресурсів за оптимальною ціною та ліцензійними угодами, а також оптимізувати питання хостингу (послуг з розміщення сторінки в Інтернеті, тобто виділення місця на вінчестері серверу, що має цілодобове підключення до мережі) та архівування. Крім того, саме у бібліотечних консорціумів, як показує, зокрема, і вітчизняна практика, більше шансів для залучення грантів на великі проекти в цілому.

Консорціуми, серед іншого, встановлюють єдині стандарти в управлінні колекцією електронних ресурсів, спільно шукають шляхи розширення можливостей доставки наукової інформації користувачам бібліотек. Таким чином, за влучним визначенням української дослідниці Т. Ярошенко, консорціуми не обмежуються роллю «клубу покупців». Зокрема, Міжнародний консорціум SPARC – Scholarly Publishing & Academic resources Coalition (<http://www.arl.org/sparc>) як міжнародний альянс академічних та дослідницьких бібліотек у співпраці з авторами та видавцями спрямовує зусилля для вдосконалення академічної видавничої системи, моделювання нових шляхів наукової комунікації, зокрема і шляхом використання можливостей мережевого цифрового простору. Членами об'єднання є понад 800 інституцій Північної Америки, Європи, Японії, Китаю, Азії та Австралії ⁴.

Інший консорціум – Greater Western Library Alliance (<http://www.gwla.org/>) об'єднує 32 дослідницькі бібліотеки США, що наголошують на спільному інтересі до програм, пов'язаних з академічною комунікацією, міжбібліотечними позиками, загальними електронними ресурсами, кооперативним розвитком колекцій, цифровими бібліотеками ⁵. GWLA, зокрема, відіграв значну роль у створенні «брами до електронних журналів» з біологічних дисциплін BioOne (<http://www.bioone.org>) ⁶.

До Коаліції мережевої інформації CNI – Coalition for Networked Information (www.cni.org/program), що теж опікується різними аспектами теми наукової комунікації в інформаційному світі, входять не лише бібліотеки, а й університети, інформаційні інституції, відомі компанії-виробники програмного і технічного забезпечення США та Канади. Альянс інформаційних інновацій у науці та техніці – Alliance for Innovation in Science and Technology Information (<http://www.aisti.org/>) своєю місією

⁴ About SPARC // Website SPARC (<http://www.arl.org/sparc/about/index.shtml>).

⁵ About GWLA // Website GWLA (<http://www.gwla.org/governance/members>).

⁶ Ярошенко Т. Бібліотечні консорціуми: перспективи розвитку // Бібл. форум України. – № 4. – 2006. – С. 7–11.

вважає примноження наукової і технічної інформації та створення сучасних засобів доступу до неї.

Привертає до себе увагу той факт, що українські бібліотеки в питаннях кооперації розвиваються досить повільно⁷. Така організація діяльності бібліотечних установ виправдана в умовах, коли вони – особливо це стосується бібліотек наукових установ та вищих навчальних закладів України – не завжди мають необхідний потенціал для створення корпоративних об'єднань: автоматизовані робочі місця, наявність комп'ютерної та копіювальної техніки, доступу до Інтернет, високий рівень кадрового забезпечення. Водночас в умовах об'єднання наявні технічні ресурси і кадровий потенціал можуть використовуватися більш ефективно. Це сприятиме покращанню якості надання послуг користувачам з метою якнайповнішого задоволення інформаційних потреб; формуванню єдиного науково-інформаційного простору України; використанню бібліотек як інструментів національної політики в галузі освіти та інформації.

Особливістю розвитку українських бібліотечних корпоративних об'єднань можна назвати регіональну взаємодію бібліотечних установ різних типів та форм власності в регіонах. Наприклад, у м. Харків під керівництвом ХДНБ ім. В. Г. Короленка та Асоціації сучасних інформаційних бібліотечних технологій (АСІБТ) об'єдналися 18 бібліотек для спільного створення зведеного електронного каталогу періодичних видань, що надходять до цих установ⁸. Вдалим також можна назвати проект зі створення онлайн-ового центру кооперативної каталогізації для бібліотек України – Центрально-українського кооперативного каталогу (ЦУКК), що реалізується за ініціативою Кіровоградської ОУНБ. Одинадцять бібліотек, серед них обласні універсальні, університетські, обласна юнацька та одна централізована бібліотечна система, об'єдналися з метою створення електронного каталогу статей з періодичних видань. Кооперативний банк бібліографічних даних проекту становить близько 150 тис. записів з 88 журналів України⁹. Донецька ОУНБ стала ініціатором створення зведеного електронного регіонального каталогу. Членами

⁷ Колесникова Т. Кластер як нова регіональна модель інтеграції бібліотек ВНЗ України: концептуальні характеристики та умови реалізації // Освіта регіону: Політологія. Психологія. Комунікації. – 2010. – № 9. – Режим доступу: http://www.social-science.com.ua/journal_content/308/social_communication.

⁸ Шемаєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в інформаційному забезпеченні науки: стан та перспективи розвитку // Бібл. планета. – 2006. – № 4. – С. 21–25.

⁹ Шилок О. Використання нових технологій в спільній діяльності бібліотек: кооперативний каталог // Бібл. форум України. – 2003. – № 1. – С. 14–16; Щербан Р. Регіональна корпоративна бібліотечна інформаційна система // Бібл. форум України. – 2007. – № 2. – С. 2–4.

корпоративного об'єднання стали бібліотеки, що входять у Донецьке регіональне відділення Української бібліотечної асоціації¹⁰. У 2004 р. на Рівненщині розпочато роботу зі створення власної моделі корпоративної каталогізації – регіональної корпоративної бібліотечної інформаційної системи (РКБІС). Головні завдання, які ставляться перед корпоративним об'єднанням: упровадження системи організаційної, технічної і технологічної взаємодії бібліотек-учасниць; створення інформаційної мережі бібліотек регіону, формування кожною бібліотекою-учасницею локальних електронних каталогів на базі АБІС ІРБІС; забезпечення корпоративної обробки періодичних видань з метою уникнення дублювання процесів їх обробки; зменшення витрат на кадрові ресурси й технічні засоби; створення зведеного електронного каталогу (ЕК) і забезпечення доступу до нього через мережу Інтернет¹¹.

Слід зауважити, що досвід спільної роботи українських бібліотек різних регіонів наочно показує високу результативність і перспективність корпоративного підходу до вирішення питань взаємодії бібліотек різного рівня й створення ними єдиного регіонального інформаційного простору. Більшість корпоративних проєктів розвиваються в напрямі корпоративної каталогізації. Корпоративним бібліотечним об'єднанням притаманна поетапність розвитку, ініціативність, постійне вдосконалення роботи в процесі взаємодії, пошук нових методів та форм взаємодії.

Важливим для збагачення національних інформаційних ресурсів, видається, є також дієве використання можливостей зарубіжних інформаційних проєктів в Україні. З 2000 р. бібліотеки України мають можливість доступу до баз даних **EBSCO** за проєктом «Електронна інформація для бібліотек» – (Electronic Information For Libraries – EIFL), який є спільною ініціативою Інституту відкритого суспільства (Будапешт) і найбільшого у світі видавництва періодики – компанії EBSCO Publishing.

Координатором цього проєкту в Україні є Асоціація «Інформаціо-Консорціум» – перший офіційно зареєстрований в Україні як громадська організація незалежний консорціум бібліотек (www.informatio.org.ua), що є членом Міжнародного консорціуму eIFL.net та Міжнародної коаліції бібліотечних консорціумів – International Coalition of Library Consortia (ICOLC).

¹⁰ Купесок Л. Проблемы создания и функционирования корпоративной базы данных на основе опыта Донецкой ОУНБ // Бібл. форум України. – 2003. – № 2. – С. 34–36.

¹¹ Щербан Р. Регіональна корпоративна бібліотечна інформаційна система // Бібл. форум України. – 2007. – № 2. – С. 2–4.

До Консорціуму входять понад 30 бібліотек та інформаційно-ресурсних центрів різних організацій: бібліотеки державних та приватних вищих навчальних закладів, обласні наукові універсальні бібліотеки, спеціалізовані галузеві бібліотеки, інформаційно-ресурсні центри.

Консорціум пропонує 14 інформаційних пакетів відомих світових видавництв та постачальників наукової інформації (Elsevier, Emerald, Oxford University Press, East View, ProQuest, Интегрум-Техно та ін.), укладає ліцензійні угоди з кожним з постачальників, аналізує статистику використання ресурсів для різних бібліотек у тестовому доступі, організує цикл семінарів, тренінгів, конференцій¹².

Система **EBSCO Publishing** забезпечує доступ до понад 5 тис. періодичних видань, розподілених серед різних баз даних, зокрема:

- **Academic Search Premier** (база даних повнотекстових академічних публікацій, рефератів та анотацій із соціальних, гуманітарних, природничих, комп'ютерних наук з 1975 р.), забезпечує доступ до журналів Acta Sociologica, American Historical Review, American Journal of Political Science, American Sociologist, British Journal of Psychology, British Journal of Sociology, Central European History, Contemporary Literature, Early American Literature, English Language Notes, International Journal of Psychology, Journal for the Scientific Study of Religion, Political Science Quarterly, Journal of General Psychology, Journal of International Affairs, Journal of Politics, Geological Studies, Women's Studies та ін.

- **Business Source Premier** – повнотекстова база доступу до майже 3 тис. наукових журналів, що висвітлюють широке коло питань, які належать до сфери бізнесу: економіки, фінансів, менеджменту, бухгалтерського обліку. Серед доступних наукових журналів: Harvard Business Review, Administrative Science Quarterly, Academy of Management Journal, Industrial & Labor Relations Review, Journal of Management Studies, Journal of Marketing Management, Journal of Marketing Research, Journal of Marketing, Journal of International Marketing та ін.

- **Educational Resource Information Center** (ERIC) – інформаційна система, що підтримується Департаментом освіти та Національною освітянською бібліотекою США, містить понад 2 тис. збірок матеріалів, алфавітні покажчики та реферати з проблем освіти.

¹² Ярошенко Т. О. Електронні журнали – нові можливості в інформаційному забезпеченні науки та освіти // Наук. записки Нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія». – Т. 19: спецвипуск. – Ч.1 / НаУКМА ; редкол.: В. Брюховецький (голова) [та ін.]. – К., 2001. – С. 27–31.

• **MasterFILE Premier** – база даних для публічних бібліотек, що забезпечує доступ до повнотекстових матеріалів науково-популярного характеру, довідників, біографій, першоджерел, фотографій, мап.

• **Newspaper Source** – база даних вибраних повнотекстових матеріалів з газет та інших джерел поточної інформації.

• **MEDLINE, Health Source – Consumer Edition та Clinical Pharmacology** – бази даних публікацій сучасних біомедичних журналів, довідників, рефератів та покажчиків на теми здоров'я, здорового способу життя, охорони здоров'я, дієтології, лікарських засобів.

• **Бази даних компанії Intergrum Techno** – періодичні видання російською мовою, які друкуються в Росії, Україні та країнах СНД¹³.

У 2002–2007 рр. в Україні реалізувався також **проект INTAS** – Міжнародної асоціації сприяння співробітництву між ученими нових незалежних держав колишнього СРСР «Доступ до електронних журналів для вчених нових незалежних держав». Проект забезпечував науковців України (через бібліотеки інституцій, де вони працюють) оперативною науковою інформацією з електронних журналів відомих європейських видавництв Springer (1200 назв) та Blackwell Science (понад 400 назв), баз даних (Zentralblatt Mathematik) та через сервіс доставки документів. У межах дії проекту в Україні було створено консорціум бібліотек-учасниць – до нього приєдналася 251 бібліотека України: академічні, університетські, публічні, відомчі, а щорічне завантаження статей становило понад 50 тис.¹⁴

Прикладом вдалих корпоративних проектів серед українських бібліотек на міжнародному рівні можна назвати Прикордонний російсько-український університетський консорціум. Головною метою створення консорціуму є підвищення якості вищої освіти шляхом організації і координації співробітництва класичних університетів прикордонних областей Російської Федерації та України. У рамках консорціуму створена Рада директорів бібліотек університетів консорціуму. Співробітництво бібліотек здійснюється за такими напрямками: безкоштовне обслуговування викладачів і студентів університетів консорціуму в університетських бібліотеках-учасницях консорціуму; впровадження електронної доставки документів у бібліотеки університетів консорціуму; регулярний книгообмін науковими працями вчених університетів

¹³ Ярошенко Т. О. Електронні журнали: можливості XXI ст. для науки та освіти України // eKMAIR Електронний архів Нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія» (<http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/96/1/EJ%20novi%20mozhlivosti.pdf>).

¹⁴ Ярошенко Т. Проект «Електронна бібліотека»: центри знань в університетах України – інновації через співробітництво // Бібл. вісн. – 2009. – № 3. – С. 3–5.

між бібліотеками; розміщення на сайтах бібліотек інформації про бібліотеки-учасниці консорціуму; проведення спільних зборів і конференцій, присвячених актуальним питанням бібліотечної справи, бібліотекознавства і бібліографії з обов'язковим виданням матеріалів тощо ¹⁵.

У середовищі українських користувачів має привернути увагу також розпочатий у 2009 р. новий проект «UkrELib: Електронна бібліотека: Центри знань в університетах України», покликаний забезпечувати, підтримувати та вдосконалювати інформаційну базу, необхідну для навчальної та науково-дослідної роботи українських учених і фахівців та відповідні механізми обміну інформацією з метою інтеграції українських науковців у світову академічну спільноту. Проект створено на базі трьох університетів України: Національного університету «Киево-Могилянська академія», Харківського національного університету ім. В. Каразіна, Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича за підтримки Центру технологій та інноваційного менеджменту Нортвестерн Університету (США) та Асоціації «Інформатіо-Консорціум». Проект відкритий для участі інших університетів країни.

Отже, бібліотеки, видавці, інформаційні посередники дедалі частіше об'єднуються в консорціуми задля спільного вирішення питань, пов'язаних зі створенням, використанням, збереженням та розповсюдженням електронних ресурсів, зокрема електронних журналів. Створення бібліотечних консорціумів дає можливість вирішити завдання забезпечення якості послуг бібліотекарів завдяки впровадженню сучасних інформаційних технологій; модернізації бібліотечної роботи завдяки прийняттю інноваційних рішень з організаційних та технологічних питань; надання ефективного доступу до інформаційних ресурсів інших бібліотек. Кооперативні засади дадуть змогу заощадити фінансові ресурси, зекономити час на науково-технічну обробку документів, уникнути дублювання, покращити оперативність та якість обслуговування користувачів тощо.

Світова практика демонструє, що кооперація дає можливість істотно збільшити спектр доступної інформації з одночасним зниженням власних витрат кожного учасника об'єднання або угоди. Подальша кооперація бібліотек повинна стати важливим стратегічним напрямом розвитку національних інформаційних ресурсів, що сприятиме створенню єдиного інформаційного простору України та подальшій інтеграції у світове інформаційне суспільство.

¹⁵ Монастырева В. Университетские библиотеки в системе высшего образования // Бібл. форум України. – 2005. – № 2. – С. 28–33.

Список використаних джерел

1. Башун О. В. Глобальна бібліотечна кооперація: історія та сучасність / О. В. Башун // Бібл. форум України. – 2003. – № 2. – С. 29–30.
2. Колесникова Т. Кластер як нова регіональна модель інтеграції бібліотек ВНЗ України: концептуальні характеристики та умови реалізації [Електронний ресурс] / Т. Колесникова // Освіта регіону: Політологія. Психологія. Комунікації. – Електрон. дані. – 2010. – № 9. – Режим доступу: http://www.social-science.com.ua/journal_content/308/social_communication. – Назва з екрана.
3. Купесок Л. Проблемы создания и функционирования корпоративной базы данных на основе опыта Донецкой ОУНБ / Л. Купесок // Бібл. форум України. – 2003. – № 2. – С. 34–36.
4. Купрїме Р. Ініціатива eFL.net: доступ та управління електронними ресурсами, бібліотечними консорціумами в перехідних країнах та країнах, що розвиваються / Елберт М. Сегберт, І. Бернал ; пер. Т. Ярошенко // Бібл. форум України. – 2006. – № 3. – С. 54–60.
5. Монастырева В. Университетские библиотеки в системе высшего образования / В. Монастырева // Бібл. форум України. – 2005. – № 2. – С. 28–33.
6. Шемаєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в інформаційному забезпеченні науки: стан та перспективи розвитку / Г. В. Шемаєва // Бібл. планета. – 2006. – № 4. – С. 21–25.
7. Шилюк О. Використання нових технологій в спільній діяльності бібліотек: кооперативний каталог / О. Шилюк // Бібл. форум України. – 2003. – № 1. – С. 14–16.
8. Щербан Р. Регіональна корпоративна бібліотечна інформаційна система / Р. Щербан // Бібл. форум України. – 2007. – № 2. – С. 2–4.
9. Ярошенко Т. Бібліотечні консорціуми: перспективи розвитку / Т. Ярошенко // Бібл. форум України. – № 4. – 2006. – С. 7–11.
10. Ярошенко Т. О. Електронні журнали – нові можливості в інформаційному забезпеченні науки та освіти / Т. О. Ярошенко // Наук. записки Нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія». – Т. 19: спецвипуск. – Ч. 1 / НаУКМА ; редкол.: В. Брюховецький (голова) [та ін.]. – К., 2001. – С. 27–31.
11. Ярошенко Т. Електронні журнали: можливості ХХІ ст. для науки та освіти України [Електронний ресурс] / Т. Ярошенко // eKMAIR Електронний архів Нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія». – Режим доступу: <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/96/1/EJ%20novi%20mozhyvosti.pdf>. – Назва з екрана.

12. Ярошенко Т. Проект «Електронна бібліотека»: центри знань в університетах України – інновації через співробітництво / Т. Ярошенко // Бібл. вісн. – 2009. – № 3. – С. 3–5.

13. About GWLA [Electronic resource] : Website. – Electronic data and progr. – Mode of access: <http://www.gwla.org/governance/members>. – Title from the screen.

14. About SPARC [Electronic resource] : Website. – Electronic data and progr. – Mode of access: <http://www.arl.org/sparc/about/index.shtml>. – Title from the screen.

15. EIFL: Where we work [Electronic resource] : Website. – Electronic data and progr. – Mode of access: <http://www.eifl.net/where-we-work>. – Title from the screen.